

A Műhold- és kábel-irányelv a digitális egységes piaci stratégia tükrében

KOKOLY ZSOLT*

1. Bevezető

Az Európai Unió területén a határon átnyúló műsorszolgáltatások közvetítése és vételezése egy mára konszolidált keretrendszerre épít, melyben az Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv (AVMS)¹ az EU-n belüli audiovizuális médiaszolgáltatások közvetítésének és vételezésének szabadságát posztulálja, míg a Műholdas műsorsugárzásról és a vezetékes továbbközvetítésről szóló irányelv (a továbbiakban: Műhold- és kábel-irányelv – SatCab)² mintegy kiegészítésként, az egyes szerzői jogi és szomszédos jogi szabályok összehangolását vállalja fel.

Míg az Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv fejlődése során megszülető különböző változatait, és főképpen a 2015-ben megkezdődött felülvizsgálati folyamatot a szakirodalomban és a szélesebb közönség részéről élénk érdeklődés követte, a vele organikus összefüggésben álló, azonos történeti beágyazottságú (eredetét hasonlóképpen az 1984-es Határok nélküli televíziózásról szóló Zöld könyvre³ visszavezető) és részben hasonló történeti fejlődést felmutató Műhold- és kábel-irányelv revíziói ennél valamivel kevésbé intenzív, de hasonlóképpen tartalmas szakirodalmi feldolgozást eredményeztek.

2015-ben megkezdődött a Műhold- és kábel-irányelv felülvizsgálati folyamata is, és az egyik legfontosabb, elvi kérdéskör tisztázásának egyrészt az tűnik, hogy képes-e a redundancia vagy jogi-műszaki anakronizmus veszélyét leküzdeni a rendkívül gyors ütemben fejlődő információs-kommunikációs környezet és az átalakuló, egyre komplexebb társasági jogi formák kontextusában, másrészt pedig az, hogy milyen szerepet vállalhat a digitális egységes piac keretein

* Egyetemi adjunktus, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Jogtudományi Intézet (Kolozsvár).
E-mail: kokolyzsolt@sapientia.ro

¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve (2010. március 10.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv) (HL L 95., 2010.4.15).

² A Tanács 93/83/Egk irányelve (1993. szeptember 27.) a műholdas műsorsugárzásra és a vezetékes továbbközvetítésre alkalmazandó egyes szerzői és szomszédos jogi szabályok összehangolásáról (Műhold- és kábel-irányelv) (HL 248, 06/10/1993 o. 0015 – 0021).

³ Television without frontiers. Green paper on the establishment of the common market for broadcasting, especially by satellite and cable. COM(84) 300 final Brussels, 14th June 1984.

belül. Ez utóbbi kérdés kapcsán külön vizsgálat tárgyát képezi (és már a felülvizsgálati eljárás megkezdése előtt az Európai Bizottság különböző nyilvános konzultációs dokumentumaiban is felmerült), hogy az internetes lekérhető szolgáltatások egyre nagyobb térhódítására való tekintettel kiterjeszthető-e a Műhold- és kábel-irányelvben megfogalmazott területi hatály elve ezekre a szolgáltatásokra.

2. A Műhold- és kábel-irányelv célkitűzései, felépítése és működési mechanizmusai

Egy, a Műhold- és kábel-irányelv fejlődésének az irányelvi megszövegeztől 2009-ig terjedő szakaszát összegző tanulmány⁴ kiemeli, hogy a SatCab az európai szerzői jogi jogszabályi háttér harmonizációját elősegítő hét direktíva egyik pilléréként valójában kevés szerzői jogi norma összehangolására vállalkozott, és fő célja az volt, hogy a műholdas műsorsugárzásra és a vezetékes továbbközvetítésre alkalmazandó egyes szerzői és szomszédos jogi szabályok összehangolásával kiküszöbölje azt a helyzetet, hogy a területi hatályú szerzői szabályozás alapján a több tagállamra kiterjedően nyújtott, szerzői műveket felhasználó szolgáltatásokhoz mindig több ország szerzői joga szerint kelljen megszerezni a szükséges felhasználási engedélyeket.

Az 1984-es Határok nélküli televíziózásról szóló Zöld könyv még egyaránt vonatkozott műsorszolgáltatásra és a szerzői és szomszédos jogok szabályozására, azonban a vezetékes továbbközvetítés esetére előirányzott kötelező engedélyeztetési rendszer a szerzői jogtulajdonosok (elsősorban filmgyártók) heves ellenkezésébe ütközött, ezért nem került bele az 1989-ben megszülető, a Határok nélküli televíziózásról szóló irányelv⁵ szövegébe.

Az irányelvből ily módon kimaradt szerzői és szomszédos jogok kérdését a Bizottság egy évvel később, 1990-ben megszülető összefoglaló *Discussion paper*-ben⁶ tárgyalta, ebből született 1991-ben az irányelvjavaslat, amelyet az Európai Parlament vitára bocsátás és a megkövetelt módosítások végrehajtása után 1993-ban irányelvként fogadott el. Az irányelv átültetését a tagállamoknak 1995-ig kellett végrehajtaniuk.

A Műhold- és kábel-irányelv célja – a négy évvel korábbi „testvér-irányelv”-hez, a Határon átlépő televíziózásról szóló irányelvhez hasonlóan – a belső piac határon átnyúló egységes szolgáltatásnyújtásainak útjában álló akadályok elgördítése volt, azaz a tagállami határok átjárhatóvá tétele és a határon átívelő műsorszolgáltatások (műholdas műsorsugárzás és a vezetékes továbbközvetítés) szabad áramlásának biztosítása.

⁴ P. Bernt HUGENHOLTZ: SatCab revisited: The past, present and future of the Satellite and Cable Directive. In: *Iris plus* 2009: 8. *Convergence, Copyright and Transfrontier television*. 7–19.

⁵ Javaslat az Európai parlament és a Tanács irányelve a tagállamok törvényi, rendeleti vagy közigazgatási intézkedésekben megállapított, televíziós műsorszolgáltató tevékenységre vonatkozó egyes rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 89/552/EGK Tanácsi irányelv módosításáról {SEC(2005) 1625} {SEC(2005) 1626} /* COM/2005/0646 végleges – COD 2005/0260 */

⁶ *Broadcasting and Copyright in the Internal Market*. Discussion Paper prepared by the Commission of the European Communities on Copyright Questions concerning Cable and Satellite Broadcasts. III/F/5263/80-EN, November 1990.

3. A műholdas műsorközvetítés

A műholdas műsorsugárzásra vonatkozó fejezet ilyen formájában újdonságot képezett, hiszen az eredeti dokumentum, az 1984-es Zöld könyv még tért ki erre a kérdésre.

Az irányelv értelmében a mű sugárzásának minősül a műhold útján történő sugárzás is, amennyiben a sugárzott műsor a nyilvánosság körében közvetlenül fogható. A műhold útján sugárzott műsor a nyilvánosság körében közvetlenül foghatónak minősül, ha a rádió- vagy televíziószervezet (a médiaszolgáltató) felelősségével és ellenőrzése alatt műsort hordozó jeleket juttatnak el a műholdhoz, majd onnan a földfelszínre megszakítatlan közvetítés útján azzal a céllal, hogy a jeleket a nyilvánosság vehesse. Műhold útján történő sugárzás esetén a felhasználás helye kizárólag az a tagállam, amelyből a médiaszolgáltató felelősségével és ellenőrzése alatt a műsort hordozó jeleket eljuttatják a műholdhoz („uplink”), majd onnan a földfelszínre megszakítatlan közvetítés útján azzal a céllal, hogy a jeleket a nyilvánosság vehesse.⁷

A műhold fogalmát az irányelv tágan és technikailag semleges formában értelmezi (azaz nem teszi egy adott technológiai kontextusbeli interpretációtól függővé).

„(1) Ezen irányelv alkalmazásában „műhold” minden olyan frekvenciasávon működő műhold, amely a távközlési jog szerint nyilvánosság általi vételre szánt jelek sugárzására, vagy pedig zártkörű, egyéni kommunikáció céljára van fenntartva. Az utóbbi esetben azonban a körülményeknek, amelyek között a jelek egyéni vétele történik, az előző esethez hasonlóknak lenniük.”

Az irányelv szempontjából közömbös, hogy a műsorszolgáltatás műholdas vételre szánt geostacionárius, közvetlen műsorszóró műholdak (Direct Broadcasting Satellites – DBS) vagy műholdas állandó helyű szolgálat (Fixed Services Satellite – FSS) révén történik. A telekommunikációs specifikációnak azért nincsen ebben a szerzői és szomszédos jogokat tárgyaló kontextusban relevanciája, mivel a fogalom meghatározás és jogalkalmazás szempontjából csak a nyilvánosság általi vétel számít meghatározó kritériumnak.

A nyilvánosság általi vétel kritériumának jelentőségét máskülönben nemcsak az irányelvi megközelítés, hanem az Európai Unió Bíróságának joggyakorlata is leszögezte a 2005-ös *Lagarrière*-ítéletében, amelyben kimondta, hogy az olyan kommunikációs műhold, amely csak szakmabeliek által dekódolható, és a nyilvánosság számára nem hozzáférhető, kódolt jelet közvetít, nem minősül az irányelv 1. cikk (1) bekezdésében megfogalmazottak értelmében műholdnak, és illetéknéppen az irányelvi jogszabályok sem alkalmazhatóak rá.⁸

Noha önmagában a közvetlen műsorszóró műholdak (DBS), illetve a műholdas állandó helyű szolgálat (FSS) mint műsorszolgáltatási közvetítési forma közömbös az irányelv és a szerzői, valamint szomszédos jogok szempontjából, a nagy teljesítményű, közvetlenül a lakosság részére, egyéni (vagy kisközösségi) műholdas vételre szánt geostacionárius közvetlen műsorszóró műholdak (DBS) elterjedése mégis felvetett egy sajátos problémát: valamely műhold adott transzpon-

⁷ GRAD-GYENGE Anikó: Európai média a szerzői jog tükrében. *Symbolon* 2014/26. 7–13.

⁸ C-192/04 sz. *Lagarrière Active Broadcast v. Société pour la Perception de la rémunération équitable (SPRE) et al.* ügyben 2005. július 14-én hozott ítélet [EBHT 2005 I-07199].

derére vonatkozó sugárzási nyalábja („*footprint*”-je) több országot is érinthet, ezért elengedhetetlen volt az irányelvben a felhasználás helyét egyszerűsítve meghatározni, méghozzá nem kizárólag EU-s, de EU-n kívüli országokat érintő viszonylatban is.

A szolgáltatásnyújtás szabadságának biztosítása érdekében a közösségi törvényhozó által alkalmazott jogi mechanizmus az irányelvi szabályozásban egyszerűsítve határozta meg a felhasználást helyét, méghozzá nem kizárólag EU-s, de EU-n kívüli országokat érintő viszonylatban is. Ennek a *származási ország elvére* alapozó szabálynak a beiktatása azt a célt szolgálta, hogy a műholdas műsorközvetítések fejlődésben levő európai piacának felaprózottságát megszüntesse, és kiküszöbölhesse azt a nehézséget, hogy a műhold adott transzponderére vonatkozó sugárzási nyaláb („*footprint*”) által érintett valamennyi országban engedélyt kelljen kérni a felhasználáshoz.

Tételesen, az irányelv 1. cikk (2) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

- a) Ezen irányelv alkalmazásában „műholdas nyilvánossághoz közvetítés” az a cselekmény, amikor a műsorsugárzó szervezet ellenőrzése és felelőssége mellett a nyilvánosság általi vételre szánt műsorhordozó jeleket a műhold felé, majd onnan a Föld felé vezető megszakítatlan közvetítési láncba juttatják.
- b) A műholdas nyilvánossághoz közvetítésre csak abban a tagállamban kerül sor, ahol a műsorsugárzó szervezet ellenőrzése és felelőssége mellett a műsorhordozó jeleket a műhold felé, majd onnan a Föld felé vezető megszakítatlan közvetítési láncba juttatják.”

Mint a kritikusok is kiemelték,⁹ az irányelvi szabályozás szakít a kidolgozója által ún. „Bogsch-elméletnek” nevezett koncepcióval, mely a műholdas közvetítést a műhold footprintje által befogott valamennyi tagállam területén a nyilvánossághoz való közvetítésnek látja, és az illető földrajzi területen működő valamennyi jogosult engedélyét megköveteli. A Bogsch-elmélet argumentációjában kifejti, hogy:

„a határon átlépő műsorszolgáltatás akadályai nem annyira a nemzeti jogrendek különbözőségéből fakadnak, hanem inkább az egységes piac területi töredezettségéből. Az Európai Bíróságnak a közvetítési jogok kimerülésére vonatkozó joggyakorlatát nem alkalmazhatjuk mivel az a jogvédett művek fizikai példányait érinti, a határon átlépő műsorszolgáltatás azonban nem fizikai példányokat, hanem a nyilvánossághoz való közvetítés jogát feltételezi, amely nem merül ki az első ízben megtett közvetítés alkalmával.”¹⁰

Leegyszerűsítve: a Bogsch-elmélet a műhold footprintje által befogott területen valamennyi jogosult hozzájárulását feltételezte volna, míg az emissziós elmélet egyetlen helyen, a feltevés fizikai helye szerint illetékes tagállamban jelentett volna felhasználást, függetlenül attól, hogy hány országot fog be a műhold footprintje. Az irányelvben ez utóbbi teóriát tette

⁹ HUGENHOLTZ i. m. (4. lj.) 9.

¹⁰ A. KÜR – T. DREIER: *European Intellectual Property Law*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham 2013. 257. Idézi: Thomas DREIER: Copyright in the times of the internet – overcoming the principle of territoriality within the EU. 18 *ERA Forum* (2017) 7–19. (DOI 10.1007/s12027-017-0462-7).

magáévá és emelte szövegében másodlagos közösségi jogforrás szintjére (rendelkezve arról is, hogy amennyiben a fellövés helye uniós területen kívül esik, a műholdas sugárzásért fennálló felelősséget – az irányelvi szabályok által alkalmazott jogi fikció révén – arra a fő telephelyét az uniós területen belül működtető műsorszolgáltatási szervezetre terhelve, amely megbízást adott az uniós területen kívüli fellövésre).

Az uniós területen kívüli fellövés esetén az irányelv 2. cikke a következőképpen rendelkezik:

- „d) Amikor a műholdas nyilvánosságához közvetítés olyan nem közösségi államban történik, amely nem biztosítja a II. fejezetben előírt védelmi szintet,
- i. ha a műsört hordozó jeleket egy tagállamban található fellövést végző állomásról közvetítik a műholdhoz, ezt a műholdas nyilvánosságához közvetítési cselekményt a tagállamban végbe menő cselekménynek kell tekinteni, és a II. fejezetben foglalt jogok azzal a személlyel szemben érvényesíthetők, aki ezt a fellövést végző állomást működteti; vagy
 - ii. ha ilyen tagállamon belüli fellövést végző állomás nincs használatban, de valamely tagállamban letelepedett műsorsugárzó szervezet adott megbízást a műholdas nyilvánosságához közvetítési cselekményre, akkor úgy kell tekinteni, hogy ez a cselekmény abban a tagállamban történt, amelyben a műsorsugárzó szervezet Közösségen belüli fő telephelye található, és a II. fejezetben meghatározott jogok ezzel a szervezettel szemben érvényesíthetők.

A Műhold- és kábel-irányelvben rögzített, a felhasználás helyére vonatkozó egyszerűsített meghatározást (a származási ország elvét) a szakirodalom olyan hatékony és elegáns megoldásnak tartotta, amely a határon átnyúló műholdas műsorközvetítésre nem alkalmazandó szabályt, hanem szubsztantív jogi normát fogalmaz meg, ez pedig biztosítékul szolgál arra nézve, hogy bármely nemzeti bíróság alkalmazza is a kritériumokat, az eredmény azonos lesz.¹¹ A norma értelmében tehát közömbössé válik az a tény, hogy konkrét esetben éppen mely uniós tagállam nemzeti hatósága alkalmazza a határon átlépő műholdas műsorszolgáltatások nyilvánosságához való közvetítését.

Az irányelvben alkalmazott jogtechnikai megoldás, a származási ország elvének hatékonysága abból is kitetszik, hogy a változó vagy megújuló, határon átlépő kommunikációs technológiák ebben az esetben nem akadályt jelentenek, hanem az uniós területen zajló, a jogalkotó által elősegíteni kívánt, egységes európai környezetben megvalósuló kulturális tartalmak transzferét és cseréjét.

A választott módszer (a műholdas jel fellövésének származási országa) tehát a jogalkotó által megfogalmazott célkitűzéseknek optimális megvalósulási keretet biztosít – ugyanakkor a szerzői és szomszédos javak jogosultjai szempontjából is hasonlóképpen hatékony, méltányos megoldást jelent. A műhold footprintje ugyanis valamennyi befogott területen elérhetővé teszi a szerzői jogi védelem alatt álló műveket, ezért az irányelv 17. preambulumbekzdésében leszögezi, hogy a jogdíjak kiszámításánál a műsorszolgáltatás valamennyi aspektusát figyelembe kell venni:

„a szerzett jogokért fizetendő összeg megállapításánál a feleknek figyelembe kell venniük a közvetítés minden aspektusát, mint például a tényleges és potenciális közönséget és a nyelvi változatokat”.

¹¹ DREIER i. m. (10. lj.) 11.

Leegyszerűsítve ezt azt jelenti, hogy a nyilvánossághoz való közvetítés joga a műholdas fellövés helye szerinti tagállamban jön létre, a műsorszolgáltató szervezet által befizetett jogdíjak kiszámítása azonban olyan algoritmus szerint történik, amely a műhold footprintje által érintett valamennyi tagállam és az irányelv fent idézett preambulumbekzdésében foglaltakkal végzi el ezt a számítást.

Míg a határon átlépő műholdas műsorsugárzás esetében ez a megoldás választ adott arra a kérdésre, hogy milyen keretek között történjen ez a típusú műsorszolgáltatási tevékenység, a további felmerülő kérdésekre az elkövetkezőkben kellett választ adni. Ilyen általános érvényű problémát jelentett annak eldöntése is, hogy milyen más, a szerzői és szomszédos jogok szempontjából releváns tevékenységre nézve legyen mérvadó a származási ország elve; konkrétan: elképzelhető-e a származási ország elvének kiterjesztése az online, interneten terjesztett műsorokra is, esetleg általános érvénnyel ki kell-e terjeszteni ezt az elvet valamennyi online hozzáférhető jogvédett műre, függetlenül attól, hogy egy adott műsor része-e vagy sem.

Az irányelv hatálybalépése utáni években, amikor az online közvetítésekre vonatkozó tagállami jogszabályok harmonizációja még kezdeti fázisban volt, ezekre a kérdésekre a válasz inkább nemleges volt. A tartózkodó hozzáállást ebben a szakaszban az is elősegítette, hogy a közös jogkezelő szervezetek még nem minden tagállamban rendelkeztek olyan fejlett szervezettel és konszolidációval, mely megfelelő alkupozíciót biztosított volna számukra mind a jogosultak képviselője, mind a jogdíjak megfelelő elosztása tekintetében. Következésképpen egy általános jellegű megoldás keresése helyett a törvényhozói tevékenység meghatározott területekre fókuszált, melyek esetében a területi hatály következményei a legtöbb negatív hatást mutatták.¹²

Szeretnénk megjegyezni, hogy szerzői jogi szempontból az irányelv által választott megoldás közvetett formában azt is eredményezi, hogyha a felhasználás helye szerinti tagállamban vagy harmadik államban alacsonyabb a szerzői jogi védelem szintje, akkor a jogosultak ez ellen csak korlátozott mértékben léphetnek fel. A felhasználók, azaz a műholdas sugárzást végző médiaszolgáltatók megkereshetik azt a tagállamot, amelyben csak alacsonyabb szintű szerzői védelemmel kell számolniuk. Az alacsonyabb szintű szerzői jogi védelmi szint azt jelenti, hogy például a szolgáltatónak alacsonyabb felhasználási díjakat kell fizetnie, vagy egyszerűbb adatszolgáltatási kötelezettséget kell teljesítenie, ami pedig a jogosultak oldalán egyúttal alacsonyabb jogdíjbevételeket is jelent. Ha pedig adott esetben engedély nélkül végzik a felhasználást, a jogsértésre is ezen ország szabályai alkalmazandók. Mindenesetre ennek – a jogérvényesítési szabályok viszonylagos harmonizáltsága miatt – alacsonyabb az esélye az EU-n belüli, mint az EU-n kívüli viszonylatokban.¹³

Itt utalni kell arra, hogy a szolgáltatók természetesen nem feltétlenül a szerzői jogi kötelezettségek miatt keresnének más tagállamot a letelepedésre: ez fakadhat a kedvezőtlenebb adószabályokból, vagy akár a médiajogi kötelezettségek kevésbé terhes voltából is. Egy ilyen okból történő elvándorlás azonban jól láthatóan magával vonja a szerzői jogi elvándorlást is.¹⁴

¹² DREIER i. m. (10. lj.) 12.

¹³ GRAD-GYENGE i. m. (7. lj.) 9–10.

¹⁴ GRAD-GYENGE i. m. (7. lj.) 10.

A fentiekkel kapcsolatos a jogalkotó második mechanizmusa, amelyet már a fentiek kapcsán is érintettünk: az irányelvi szabályozás egy kötelező kollektív jogkezelőt jelöl ki a továbbközvetítési jogok érvényesítése érdekében; abból a célból, hogy műsorszolgáltatók ebben a formában rendezhessék a szerzői jogi kérdéseket.

Bár az uniós médiaszabályozás és a szerzői jogi harmonizáció vonatkozásában a jogalkotás mindig törekedett a párhuzamos fejlődésre és fejlesztésre, az egyes tagállamok médiajogi joghatóságának – az uniós jogból következő – elvesztése nem feltétlenül jelenti a szerzői joghatóság megszűnését is. Ez azt jelenti, hogy előfordulhat olyan eset, amikor a médiaszolgáltató tevékenységére elsődlegesen más tagállam jogát kell alkalmazni, mint annak a felhasználásnak az engedélyezésére, amelyet a szolgáltatása során szerzői jogi szempontból megvalósít. Következésképpen szükséges az, hogy az egyes médiaszolgáltatók egyes cselekményei esetről esetre kerüljenek értékelésre mind médiajogi, mind szerzői jogi szempontból, és a kettő nem mosható össze egymással. Nem lehet szem elől téveszteni egyik jogterület alkalmazásánál sem a konkrét technikai megoldást, amellyel a médiaszolgáltatás/felhasználás megvalósul.

Az Európai Bíróság joggyakorlata alapján pedig úgy látszik, a felhasználás szempontjából meghatározó jelentősége van annak, hogy a különböző tagállamokban található közönségrészek elkülönült közönségként értékelhetőek-e, illetve az, hogy más médiajogi hatóság alá tartozó, de egy adott tagállam területére tartalmat szolgáltató esetében van-e közé és a közönség közé ékelődő köztes, gazdasági tevékenységet végző szervezet.¹⁵

Amint a már idézett történeti összefoglaló kiemeli, a Műhold- és kábel-irányelv mind abban az igyekezetében, hogy a jogok helyett a jogkezelésre fókuszáljon, mind a két jogi eszközben haladó, jövőbemutató szellemiségről tett tanúbizonyságot,¹⁶ azonban alapvető célkitűzéseit nem sikerült maradéktalanul végrehajtania. 2002-es jelentésében¹⁷ az Európai Bizottság kénytelen volt beismerni, hogy legjobb esetben is csak ezen célok részleges megvalósulásáról lehet beszélni: nem alakult ki az egységes európai műholdas műsorszolgáltató piac, továbbá a különböző szerződések engedélyeztetési eljárásai és az alkalmazott jeltitkosítási technikák lehetővé tették, hogy tovább folytatódjék a piac töredezettsége a műsorszolgáltatók és a jogosultak tagállamainak nemzeti joga szerint.

Fontos kiemelni, hogy már ebben a szakaszban, a Bizottság 2002-es jelentésében is megfogalmazódott az a következtetés, hogy az az irányelv elfogadása óta eltelt évtizedben az európai műsorszolgáltatói rendszert a gyors technológiai változás és a tartalomszolgáltatás új üzleti modelljei komoly változások elé állították, amely új nézői stratégiákat és opciókat eredményezett. A felhasználók között egyre nagyobb arányú azok száma, akik a sportrendezvényeket, filmeket és a különböző műsorszolgáltatók által gyártott televíziós sorozatokat interneten keresztül követik, és lehetőségük van arra, hogy a lineáris és az *on-demand* (lekérhető) szolgáltatás közül válasszanak.

¹⁵ GRAD-GYENGE i. m. (7. lj.) 10., 7–13.

¹⁶ HUGENHOLTZ i. m. (4. lj.) 7.

¹⁷ Report from the European Commission on the Application of Council Directive 93/83/EEC on the Coordination of Certain Rules Concerning Copyright and Rights Related to Copyright Applicable to Satellite Broadcasting and Cable Retransmission, COM(2002) 430 final.

4. Az egységes digitális piac és a Műhold- és kábel-irányelv felülvizsgálati eljárásának megindítása

A digitális egységes piac a Jean-Claude Juncker vezette Bizottság egyik legfőbb prioritása. A digitális egységes piaci stratégia a digitális tartalmak és szolgáltatások belső piacának létrehozása érdekében egy sor kezdeményezést vezetett be.¹⁸ 2015 decemberében a Bizottság megtette az első lépést, amikor az online tartalomszolgáltatások határokon átnyúló hordozhatóságának a belső piacon történő biztosításáról szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletre tett javaslatot.¹⁹

A digitális egységes piac létrehozása után két évvel az EU már számos fontos döntést meghozott: így 2017. június 15-én megszűntek a roaming-díjak EU-szerte, 2018-tól pedig az EU más országaiba utazó uniós polgárok külföldön is hozzáférhetnek azokhoz a digitális tartalmakhoz (film, zene, videojáték, e-könyv stb.), amelyekre hazájukban előfizettek, és a 700 MHz-es frekvenciasáv megnyílik az 5G hálózat és az új internetes szolgáltatások előtt. A többi jogszabályjavaslat véglegesítéséről az Európai Parlament és a Tanács jelenleg tárgyal.

Több ízben merült fel a Műhold- és kábel-irányelvben rögzített származási ország elvének kiterjesztése hasonló típusú tevékenységre vonatkozó uniós jogfejlesztő tevékenység során, így például a Bizottság 2011-es, az audiovizuális művek online terjesztésére vonatkozó Zöld könyvében, amely felvetette az irányelv engedélyeztetési mechanizmusainak ez utóbbi típusú művekre való kiterjesztését.²⁰

Hasonlóképpen, az EU szerzői jogi szabályozására vonatkozó széles körű nyilvános konzultáció 2013-as felmérése²¹ tartalmazott olyan kérdéseket is, amelyek a jogok területi hatályának a digitális közvetítésre, illetve a licenciamegállapodások miatt felaprózódott piacra vonatkozó hatását vizsgálták, mint például a határon átnyúló online szolgáltatásnyújtás, illetve az online szolgáltatásokhoz való hozzáférés problémája.

A Műhold- és kábeldirektíva egyik sarokkövét képező, származási ország elvének kiterjeszhetősége az internetes szolgáltatásokra számos ennek jogi vonzatot feltételez, ennek feltérképezésére pedig a szakirodalomban is történtek kísérletek.²²

¹⁸ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Európai digitális egységes piaci stratégia – COM(2015) 192 végleges.

¹⁹ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye. Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre az online tartalomszolgáltatások határokon átnyúló hordozhatóságának a belső piacon történő biztosításáról [COM(2015) 627 végleges – 2015/0284 (COD)] HL C 264., 2016.7.20., 86–90.

²⁰ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Zöld könyv az audiovizuális művek európai uniós belső online terjesztéséről – A digitális egységes piac lehetőségei és kihívásai [COM(2011) 427 végleges] (HL C 143., 2012.5.22., 69–73.).

²¹ Consultation document: http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2013/copyright-rules/docs/consultation-document_en.pdf; Report on the responses to this public consultation: http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2013/copyright-rules/docs/contributions/consultation-report_en.pdf

²² P. Bernt HUGENHOLTZ: Making the Digital Single Market work for copyright: extending the Satellite & Cable Directive to content services online. In: Gianluca CAMPUS – Mario FRANZOSI – Oreste POLLICINO (szerk.): *The Digital Single Market Copyright: Internet and Copyright Law in the European Perspective*. Ariccia, Aracne, 2016. 51–65.; P. Bernt HUGENHOLTZ: *Extending the SatCab Model to the Internet*. Study commissioned by the Bureau Européen des Unions des Consommateurs AISB 2016-005. 2016b.

A kérdéskör vizsgálata előtt előzetesen az a kérdés vetődik fel, hogy lehetővé teszi-e az irányelvi szabályozás a kiterjesztő értelmezést, anélkül, hogy a direktíva módosítására vagy felülvizsgálatára sor kerülne, azaz alkalmazza-e már a gyakorlat az irányelv származási ország elvét az interneten nyújtott szolgáltatások esetében. Erre a kérdésre az eddigi kutatások határozott nemleges választ adtak,²³ tekintve hogy az irányelvi szabályozás származási ország elve kizárólag a nyilvánosság általi vételre szánt műholdas közvetítésekre vonatkozik.

Az irányelvnek a műholdas nyilvánossághoz közvetítés cselekményének, valamint a műhold mint a távközlési jog szerint nyilvánosság általi vételre szánt jelek sugárzására alkalmas eszköz fogalmi meghatározásainak technológiaspecifikus jellege kizárja, hogy jogi konstrukció útján kiterjesszük hatását a (kábel alapú) internetes tartalmakra is. Következésképpen a Műhold- és kábel-irányelvben rögzített származási ország elvének hatályát az internetes szolgáltatásokra kiterjeszteni kizárólag az irányelvi szabályozás módosításával vagy egy más uniós törvényerejű dokumentum révén lehetne elérni.

Az eddigi kutatások szintén az előzetes megfigyelések szintjén pontosították, hogy az irányelv kiterjesztése nem követelné meg a nyilvánossághoz közvetítés jogának harmonizálására vonatkozó szabály meghozatalát, amint az jelenleg az irányelv 2. cikkében szerepel, tekintettel arra, hogy az InfoSoc irányelv²⁴ 8. cikkében harmonizálta a nyilvánossághoz való közvetítés általános jogát, amely magába foglalja az online nyilvánossághoz való közvetítést is, és ezt az általános jogot valamennyi tagállam átültette nemzeti jogába. Emellett az EU 2004-es végrehajtási irányelve minimumkritériumokat rögzít az IP-jogokra vonatkozóan, beleértve a szerzői és szomszédos jogokat is, amelyek valamennyi uniós tagállamra érvényesek, ez pedig azt jelenti, hogy a jelen uniós jogszabályi háttér nem teszi lehetővé olyan „szerzői jogi paradicsomok” (*copyright havens*) létezését, ahol alacsonyabb szerzői jogi oltalmat kereső online tartalomszolgáltatók megtelepedhetnének.

Dr. P. Bernt Hugenholtz, az amszterdami információs jogi intézet professzora a terület avatott kutatójaként a Műhold- és kábel-irányelv származásiországelvét és annak az internetes szolgáltatásokra való kiterjesztését több pillér mentén vázolta fel elemzéseiben.²⁵

Az első pillér a jelenlegi, technológiaspecifikus meghatározások átírása lenne, mind a műsorszolgáltató társaságok által sugárzott tartalmak, mind az audiovizuális dokumentumok nyilvánossághoz közvetítése esetében.

A második pillér a nyilvánossághoz való közvetítés helyére vonatkozik, ez pedig rendkívül összetett problémásort vet fel az internetes szolgáltatások esetében. Míg a műholdas fellövés („*uplink*”) helye relatív könnyedséggel állapítható meg, sokkal nehezebb az internetes feltöltés („*upload*”) helyét megállapítani, mi több, ez minden valószínűséggel egy sor műszaki kritérium lefektetésével valósulhatna meg.²⁶

²³ Thomas DREIER: *The Cable and Satellite Analogy*. In: P. Bernt HUGENHOLTZ (szerk.): *The future of copyright in a digital environment*. Den Haag, Kluwer Law International, 1996. 61–62.; ill. HUGENHOLTZ (2016a) i. m. (22. lj.) 51–65.; HUGENHOLTZ (2016b) i. m. (22. lj.).

²⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról (Hivatalos Lap L 167, 22/06/2001 o. 0010 – 0019).

²⁵ HUGENHOLTZ (2016a) i. m. (22. lj.) 51–65.; HUGENHOLTZ (2016b) i. m. (22. lj.).

²⁶ P. Bernt HUGENHOLTZ (et al.): *The Recasting of Copyright & Related Rights for the Knowledge Economy*. Report to the European Commission, DG Internal Market, November 2006 [IViR, Recasting study] 29.

Egy másik megközelítés alapján a fellövés helyét azon műsorszolgáltató társaság székhelyével lehetne helyettesíteni, melynek ellenőrzése és felelőssége mellett történik az online kommunikáció. Ez az elképzelés ugyanakkor azt feltételezné, hogy a származási ország elve alapján ez a módszer csak valamely EU-tagállamban letelepedett műsorszolgáltatókra volna alkalmazható.

A Műhold- és kábel-irányelv felülvizsgálata is a digitális egységes piac stratégiájának intézményi és jogszabályi keretében történt. A digitális egységes piaci stratégia három pillérré építve 16 intézkedést határozott meg, megvalósításukat a Bizottság 2016 végéig irányozta elő. A műholdas műsorsugárzásról és a vezetékes továbbközvetítésről szóló irányelv felülvizsgálatára az első pillér célkitűzései vonatkoznak, amely az európai fogyasztók és vállalkozók számára a digitális termékek és szolgáltatások elérhetőbbé tételét kívánja biztosítani. Ennek érdekében a Bizottság elindította a műholdas műsorsugárzásról és a vezetékes továbbközvetítésről szóló irányelv felülvizsgálatát is, javaslatát azzal indokolva, hogy felmérje, hogy szükséges-e kiterjeszteni az irányelv hatályát az internetes közvetítésekre, és hogy milyen további intézkedések szükségesek ahhoz, hogy a műsorszolgáltatások országhatártól függetlenül elérhetővé váljanak.

A 2015. augusztus 24. és november 16. között lezajlott nyilvános konzultációs szakasz lezárása után a Bizottság jelentés formájában²⁷ tette közzé az értékelések, az érdekelt felekkel folytatott konzultációk és a hatásvizsgálatok eredményeit. A Műhold- és kábel-irányelv célra-vezetőségi vizsgálata kiemelt figyelmet fordított a származási ország elvének a műholdas közvetítésekre történő alkalmazása során mutatkozó hatékonyságára és jelentőségére nézve, valamint a vezetékes továbbközvetítés esetén kötelező kollektív jogkezelés szabályaira. Az értékelés kimutatta, hogy ezek a mechanizmusok a szerzői jogok és a szerzői joggal szomszédos jogok engedélyeztetését megkönnyítették a határokon átnyúló műholdas műsorszolgáltatások, valamint a más tagállamokból származó műsorszolgáltatások vezetéken történő egyidejű továbbközvetítése esetében. Arra azonban rámutatott, hogy a 93/83/EGK irányelv – mivel a rendelkezései jellemzően meghatározott technológiára vonatkoznak – nem alkalmazandó az elmúlt években megjelent televízió- és rádióműsorok közvetítéséhez és továbbközvetítéséhez használt új digitális technológiákra.

A nyilvános konzultáció során a válaszadóktól visszajelzést kértek a műholdas műsorszolgáltatók és kábelszervezetek vonatkozásában a szerzői jogi engedélyeztetéssel kapcsolatos szabályok működéséről, és annak értékelését kérték, hogy szükséges-e e szabályok kiterjesztése a nem vezetéken keresztül történő online közvetítésekre és továbbközvetítésekre. Ezenkívül a Bizottság 2015–2016-ban folytatott átfogó párbeszéde az érdekelt felek (köz- és kereskedelmi műsorszolgáltatók, távközlési szolgáltatók, jogosultak és kollektív jogkezelő szervezetek) széles spektrumát ölelte fel, akik a televízió- és rádióműsorok online közvetítésével és továbbközvetítésével kapcsolatos kérdések megvitatása révén járultak hozzá a felülvizsgálati eljáráshoz.

²⁷ A műholdas műsorsugárzásról és vezetékes továbbközvetítésről szóló irányelv felülvizsgálatáról folytatott nyilvános konzultációra adott válaszokból készült összefoglaló jelentés („Synopsis Report on the Responses to the Public Consultation on the Review of the Satellite and Cable Directive”), <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/full-report-public-consultation-review-eu-satellite-and-cable-directive>

A fogyasztók általában támogatják a származási ország elvének széles körű kiterjesztését valamennyi online szolgáltatásra, még ha egyesek úgy vélik is, hogy ez a mechanizmus esetleg nem elég a határokon átnyúló hozzáférés biztosítására. Valamennyi közszolgálati műsorszolgáltató és kereskedelmi rádió felszólalt a származási ország elvének a műsorsugárzással kapcsolatos online szolgáltatásokra történő alkalmazása mellett. Ezzel szemben a kereskedelmi műsorszolgáltatók, jogosultak és kollektív jogkezelő szervezetek határozott fenntartásaikat fejezték ki a származási ország elve alkalmazásának kiterjesztésével kapcsolatosan. Úgy vélik, hogy ez a kiterjesztés korlátozná a képességüket a jogok területi alapú engedélyezésében.

A fogyasztók, kábelszervezetek és távközlési szolgáltatók, közszolgálati műsorszolgáltatók, valamint kollektív jogkezelő szervezetek túlnyomó többsége támogatja a kötelező kollektív jogkezelés esetleges kiterjesztését a televízió- és rádióműsorok nem vezetékes platformokon történő egyidejű továbbközvetítésére. Sok kollektív jogkezelő szervezet és közszolgálati műsorszolgáltató, valamint néhány kábelszervezet és távközlési szolgáltató ragaszkodik ahhoz, hogy a kiterjesztés olyan „zárt környezetekre” korlátozódjon, amelyek a vezetékes szolgáltatásokhoz hasonlóan működnek. A jogosultak többsége a piacokra gyakorolt potenciálisan zavaró hatása miatt ellenzi a kötelező kollektív jogkezelési rendszer esetleges kiterjesztését. A kereskedelmi műsorszolgáltatók is inkább ellenzik.

Az ebben a javaslatban tervezett intézkedések figyelembe vesznek az érdekelt felek által jelzett számos aggályt, nevezetesen ami a származási országra vonatkozó elv kiterjesztésének hatályát (például a műsorszolgáltatók lekérhető videósolgáltatásai ezen a hatályon kívül esnek, és a beavatkozás csak azoknak a szerzői jogoknak az engedélyeztetésére vonatkozik, amelyek a kiegészítő online szolgáltatásokhoz szükségesek) és a kötelező kollektív jogkezelési mechanizmus hatályát illeti (amely a zárt hálózatokra korlátozódik).

5. Összefoglalás

A Műhold- és kábel-irányelv felülvizsgált változatának megjelenése immár küszöbön áll, és hatálybalépése a közeljövőben várható. Az új irányelv minden bizonnyal kiemelt figyelmet szentel majd az online elérhető audiovizuális médiaszolgáltatások által teremtett új kontextusnak is – ebbe az irányba tekintő jelként értelmezhetjük a Tanács 2018. február 27-én kelt rendeletét is, amely kimondja az indokolatlan, területi alapú tartalomkorlátozásnak a belső piacon belüli tilalmát. Az online elérhető audiovizuális műsorszolgáltatások területi alapú tartalomkorlátozása (*geo-blocking* és *geo-filtering*) azonban továbbra is részben fennálló gyakorlat, és feloldását vagy legalábbis csökkentését az uniós törvényhozó erőfeszítései ellenére is számos tényező hátráltatja. 2018 áprilisától az EU-n belül a Netflix, a SkyGo, a Spotify, az Amazon szolgáltatók által biztosított médiatartalmak elviekben korlátozás nélkül fogyaszthatóak.

A Műhold- és kábel-irányelv jelenlegi formájában a területi hatály (származási ország) elvére épít, és a műsorszolgáltatások területi alapú tartalomkorlátozása erre a tételre vezethető vissza. A szakirodalom és szakértői elemzések áttekintése nyilvánvalóvá tette, hogy nem célravezető az irányelv kiterjesztő értelmezése, azaz hatálya nem terjeszthető ki egyszerűen az online elérhető audiovizuális médiaszolgáltatásokra is.

Még összetettebbé teszi a kérdést az a tény is, hogy az uniós médiaszabályozás és a szerzői jogi harmonizáció esetenként eltérő és nem párhuzamos úton alakul (így előfordulhat olyan

helyzet is, hogy a tagállamok médiajogi joghatósága és a szerzői jogi joghatóság nem minden esetben fedi egymást (a médiajogi szabályozás komplexitásának esetében pedig a társasági jogi formák átalakulása is komoly szerepet játszik).

A szakirodalom azt is kiemeli, hogy relatíve kis mértékben áll rendelkezésre releváns EuB judikatúra, ami szintén nem könnyíti meg az értelmezési kérdéseket.

A Műhold- és kábel-irányelv alapelvei, illetve ezek alkalmazhatósága az uniós törvényhozó jogfejlesztő tevékenységében a legújabb konkrét technikai eljárások kapcsán is megfontolás tárgyát képezték, ugyanis felmerült az a kérdés is, hogy alkalmazható-e a határon átnyúló műholdas, illetve kábeles továbbközvetítések mechanizmusa a legújabb típusú online műsorszolgáltatások, mint pl. *internet protocol television* (IPTV) és *over-the-top* (OTT) tartalom esetében.

Mindezek azt jelzik, hogy továbbra is érdemes lesz figyelemmel kísérni, hogyan fogalmazza újra az uniós jogalkotás a Műhold- és kábeldirektívában lefektetett szerzői és szomszédos jogi szabályozás alapjául szolgáló irányelveket a rendkívül képlékeny és változó médiajogi, illetve infokommunikációs kontextusban.